

ΜΕΓΑΛΗ
ΟΡΘΟΔΟΞΗ
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ
ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ

ΤΟΜΟΣ 12
Νικολαΐδης - Ωσπέ

το εκ πέτρας (1989). Ανεβαίνοντας τον Αλιάκμονα (1989). Υμνήσιμος εράσιμος [Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης] (1989). Νέον Μπερικόν (1990). Παπαδιαμάντης (1991). Φ. Κόντογλου (1991). Εισαγωγή στη Λογοτεχνία του Φ. Κόντογλου (1991). Το γεράκι του προφήτη (1993). Η Κλίμαξ η μυστική (1993). Ο μεγάλος άγιος της Ρωσίας (1994). Λευκοπηγή (1994). Ο διάλογος με τη Δύση για το Θεό και τον άνθρωπο (1995). Η εσωτέρα έρημος

Ο καθηγητής Π.Β. Πάσχος

(1995). Γυναίκες της ερήμου (1995). Ισλάμ και Νεομάρτυρες (1995). Εν ασκήσει και μαρτυρίω (1996). Ο γέροντας και άλλες αποκαλυπτικές ιστορίες (1997). Άγιοι, οι φίλοι του Θεού (1997). Έρωσ ερήμου (1998). Ο Σολωμός μέσα στο φως της Ορθοδοξίας (1999). Λόγος και μέλος (1999). Η πηγή και το ελάφι (1999). Η αγία Μονή (2000). Περικάρπια φυλλώματα (2000, Βραβείο Mathious). Κοσμάς ο Αιτωλός (2000). Αγγελιοτόκος έρημος (2001). Αδελφοί Συνέλληνες (2002). Το πένθος και το φως της ημέρας (2004). Εξήντησεν η έρημος (2004). Η καλή ανησυχία (2004). Ο πόλεμος των πειρασμών (2006). Η πιο μεγάλη αρετή (2008). Αγγέλων αγάλλιαμα (2009). Προσευχή και Υπακοή (2010). Ταπεινοφροσύνη και αγάπη (2011). Επουράνια σκηνώματα (2011). Παναγία Μυρτιδιώτισσα και άλλα διηγήματα (2013).

Εμπέλειες: Βασίλειος Π. Μουστάκης, Η καρδιά μου γυμνή (1990). Το Γεροντικόν (1993). Νικόδημος ο Αγιορείτης, 1749-1809, Νέον Μαρτυρολόγιον (1993). Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (1993). Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος (1901-1982), Η τέχνη και ο άνθρωπος (1993). Γυναίκες της ερήμου (1998). Γεώργιος Στεφ. Γρατσάς, Ο λα-

ός και ο λόγος του Κυρίου. Από τα λυρικά και τα βιβλικά του κατάλοιπα (1999). Φώτης Κόντογλου (1895-1965), Ευλογημένο καταφύγιο (2000). Βασίλειος Π. Μουστάκης, Τα ποιήματα (2008). Βασίλειος Π. Μουστάκης, Τι είναι η ορθοδοξία; (2010). Βασίλειος Π. Μουστάκης, Στα ίχνη του Αρχιεπίσκοπου (2012). Κ.ΜΠΕ.

Βιβλιογραφία:

Πάσχος, Π.Β., Υπόμνημα Βιοβιβλιογραφικών προς την Θεολογικήν Σχολήν του Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα 1980. Νεοελληνική Λογοτεχνία και Ορθοδοξία (Κριτικά Κείμενα για την πνευματική πορεία του Π.Β. Πάσχου), Αθήνα: Αρμός 1996. Καλλιανός, π. Κωνσταντίνος Ν., Χριστούγεννα μ' έναν ποιητή, τον Π. Β. Πάσχο (Προσεγγίσεις στην εορταστική λογοτεχνική του προσφορά), Αθήνα 1997. Παπαδόπουλος, π. Κωνσταντίνος - Γριμάνης, Σταύρος, «Π. Β. Πάσχος», ΕΕΘ-ΣΠΑ 39 (2004) 87-110 [= Τόμος αφιερωμένος στους Καθηγητές της Θεολογικής Σχολής Αθηνών Ν.Μ. Παπαδόπουλο, Β.Γ. Τσάκωνα, Π.Β. Πάσχο]. Θεολογία και Λογοτεχνία (Για τα Εβδομηντάχρονα του, κριτικοί, συνάδελφοι και μαθηταί του Π.Β. Πάσχου σχολιάζουν τη συμβολή του στα Θεολογικά και Νεοελληνικά Γράμματα), Αθήνα: Ακρίτας 2005.

Πατέρες οι εν τη μονή Καλυβιανής ασκήσει και μαρτυρίω τελειωθέντες.

Οι άγιοι πατέρες της ιεράς μονής Καλυβιανής ζούσαν ως ασκητές σε καλύβες γύρω από το παλαιό εκκλησάκι της Παναγίας, στο οποίο η Θεοτόκος έκανε πολλά θαύματα, ιδιαίτερα μετά την εύρεση της εικόνας της τον 19^ο αι. μέχρι και σήμερα. Κατά καιρούς πολλοί έλαμψαν στην άσκηση και αξιώθηκαν στέφους οσιότητος, άλλοι δε αξιώθηκαν και στέφους ομολογίας και μαρτυρίου αίματος από τους Λατίνους κατά την περίοδο της ενετοκρατίας, υπερασπιζόμενοι την Ορθόδοξη πίστη, και από τους Τούρκους κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Όταν έγινε γυναικεία η μονή με τα πολλά φιλανθρωπικά ιδρύματα, φανερόνταν οι άγιοι είτε αισθητά, είτε σε ενύπνια, τόσο σε μοναχούς και κληρικούς όσο και σε λαϊκούς και έλεγαν τα της ζωής τους καθώς και τα ονόματά τους. Τον Σεπτέμβριο του 1993, ξεράθηκε ένα μεγάλο κυπαρίσσι στην αυλή της μονής. Κατά την εκρίζωση, ήλθαν στο φως τάφοι με λείψανα τα οποία ευωδίαζαν. Ακολούθησαν έκτοτε και άλλες αποκαλύψεις και θαύματα. Τα άγια λείψανα φυλάσσονται στο περεκκλήσιο του Οσίου Χαλαράμπους της ιεράς μονής. Η σύναξη τους τιμάται στις 28 Σεπτεμβρίου. π.ΧΡ.Π.

Πατριάρχης. ΠΑ. Πατριάρχες στην ΠΔ ονομάζονται οι προπάτορες του ανθρώπινου γένους και ειδικότερα των

Εβραίων. Διακρίνονται στους προκατακλυσμαίους (από τον Αδάμ μέχρι τον Νώε) και σε μετακατακλυσμαίους (από τον Σημ μέχρι τον Θάρα). Εξέχουσα θέση μεταξύ των πατριαρχών αποδίδεται στον Αβραάμ, τον γενάρχη των Εβραίων, τον Ισαάκ, τον Ιακώβ και τους δώδεκα υιούς του κ.ά. Οι μετακατακλυσμαίοι πατριάρχες είναι 10 κατά τους Ο' και το κατά Λουκάν Ευαγγέλιο και παρουσιάζονται ως συνέχεια των προκατακλυσμαίων, ώστε να υπογραμμιστεί η ανακεφαλαίωση όλου του ανθρώπινου γένους από τον Χριστό.

Πατρίκιος (5^{ος} αι.). Άγιος, ο φωτιστής των Ιρλανδών και πρώτος επίσκοπος της Ιρλανδίας. Τα ακριβή χρονολογικά όρια του βίου του δεν έχουν καθοριστεί, καθώς υπάρχουν αντικρουόμενες παραδόσεις. Σε γενικές γραμμές πάντως

Ο άγιος Πατρίκιος

η δράση του τοποθετείται στο β' μισό του 5^{ου} αι. Εξάλλου από τα δικά του συγγράμματα δεν προκύπτει συγκεκριμένη χρονολογία εντός του 5^{ου} αι. Κάποιοι σύγχρονοι ιστορικοί δέχονται το 460 ως έτος θανάτου του, αλλά οι ειδικοί στην ιστορία της Ιρλανδίας συγκλίνουν στο έτος 493. Πηγές για τη δράση του είναι τα δύο σωζόμενα συγγράμματά του στα λατινικά, η *Confessio* και η *Epistola*. Υπάρχουν βεβαίως μεταγενέστεροι βίοι του και στοιχεία που αντλούνται από διάφορα χρονικά, γενικώς όμως αυτές οι πληροφορίες θεωρούνται αμφίβολης εγκυρότητας.

Ο Πατρίκιος γεννήθηκε στη ρωμαϊκή Βρετανία. Αν και ο πατέρας του Καλπούρνιος ήταν διάκονος, ο δε παππούς του Πόπιτος ιερέας, ο ίδιος δεν είχε ασπαστεί τον χριστιανισμό. Σε ηλικία 16 ετών απήχθη από Ιρλανδούς πει-

ρατές και μεταφέρθηκε στην Ιρλανδία, όπου παρέμεινε αιχμάλωτος για έξι χρόνια. Το διάστημα εκείνο ήταν κρίσιμο για την πνευματική του αναγέννηση, όπως ο ίδιος περιγράφει στην *Confessio*, ερμηνεύοντας την περιπέτειά του ως μια ευκαιρία, που του έδωσε ο Θεός, να μετανοήσει για τις προτερες αμαρτίες του. Τον καιρό της αιχμαλωσίας του, δούλευε ως βοσκός και μέσα από την προσευχή μεταστράφηκε στον χριστιανισμό.

Μετά από έξι χρόνια, άκουσε μια φωνή που του έλεγε ότι σύντομα θα επιστρέψει στην πατρίδα του και ότι το πλοίο του ήταν έτοιμο. Κατάφερε να δραπετεύσει και βαδίζοντας πάνω από 350 χμ. έφτασε σε ένα λιμάνι, όπου βρήκε ένα πλοίο και με δυσκολία έπεισε τον καπετάνιο να τον πάρει μαζί του. Μετά από τρεις μέρες, το πλοίο έφτασε πιθανόν στη Βρετανία, αποβιβάστηκαν όλοι και περιπλανήθηκαν επί σχεδόν ένα μήνα σε ερημότοπους, ο δε Πατρίκιος μετέστρεψε το πλήρωμα και τους συνταξιδιώτες του στην πίστη του Χριστού. Τελικά, μετά από αρκετές περιπέτειες έφτασε στο σπήτι του και επιδόθηκε στη μελέτη των ιερών κειμένων. Μερικά χρόνια αργότερα είδε σε όραμα κάποιον Βικτωρίκο (που έχει ταυτιστεί με τον άγιο Βικτρίκιο, επίσκοπο της Ρουέν), ο οποίος του έδωσε ένα γράμμα από την Ιρλανδία, που τον καλούσε να πάει στο νησί.

Ο Πατρίκιος μετέβη στη Γαλλία όπου συνέχισε τις σπουδές του, κυρίως στην Οζέρ, και κατόπιν εκάρη μοναχός και χειροτονήθηκε από τον άγιο Γερμανό της Οζέρ. Στη συνέχεια, επέστρεψε στην Ιρλανδία ως ιεραπόστολος, όπου άρχισε να διδάσκει τον σωτήριο λόγο του Κυρίου, να βαπτίζει νέους πιστούς και να χειροτονεί ιερείς για τις νέες χριστιανικές κοινότητες.

Η μνήμη του τιμάται στις 17 Μαρτίου. Στην Ιρλανδία, και όπου υπάρχουν παροικίες Ιρλανδών, είναι ημέρα αργίας και εορτάζεται με λαμπρές τελετές. Κατά την παράδοση, ο άγιος εξαφάνισε τα φίδια από την Ιρλανδία. Συνήθως απεικονίζεται κρατώντας ένα τριφύλλι, που λέγεται ότι το χρησιμοποίησε ως παράδειγμα για την Αγία Τριάδα.

Πατρολογία (Εκκλησιαστική Γραμματολογία). Κλάδος της θεολογικής επιστήμης, ο οποίος ερευνά πρώτιστα υπό θεολογικό και εκκλησιολογικό πρίσμα,

αλλά και υπό ιστοριοφιλολογικό, τον βίο και το έργο των Πατέρων της Εκκλησίας, των λοιπών μεταποστολικών εκκλησιαστικών συγγραφέων, καθώς και όλων, όσοι εκ των εκπροσώπων της χριστιανικής, της αιρετικής και της θύραθεν γραμματείας, τους απασχόλησαν.

Η αρχική χρονική οριοθέτηση του αντικειμένου μελέτης της Πατρολογίας, είχε ως αποτέλεσμα τη διάκριση της Πατρολογίας ως στενότερου κλάδου της Εκκλησιαστικής Γραμματολογίας. Οι δυτικοί θεολόγοι έθεσαν ως όριο τον 7^ο αι., με τελευταίες προσωπικότητες προς έρευνα τον Γρηγόριο τον Μέγα (†604) ή τον Ισίδωρο Σεβίλλης (†636), ενώ στην Ανατολή επικράτησε η αντίληψη ότι το ερευνητικό πεδίο της Πατρολογίας εκτείνεται μέχρι τον βίο και το έργο του Ιωάννου Δαμασκνού (†749). Η σχολαστική αυτή διάκριση μεταξύ Πατρολογίας και Εκκλησιαστικής Γραμματολογίας απαντά μέχρι και σήμερα σε εγχειρίδια και σε ακαδημαϊκά προγράμματα των Θεολογικών Σχολών ανά τον κόσμο. Ακολουθείται κυρίως για λόγους συστηματικής οργάνωσης της διδασκαλίας και της έρευνας. Τυλάχι στον χώρο της Ορθόδοξης θεολογικής επιστήμης η διάκριση αυτή έχει εγκαταλειφθεί από πλευράς ουσίας. Οι Ορθόδοξοι Πατρολόγοι συμφωνούν ότι το αντικείμενο της Πατρολογίας αφορά όλους τους χριστιανικούς αιώνες, γιατί σε κάθε εποχή, αναδεικνύονται Πατέρες και Διδάσκαλοι στην Εκκλησία, οι οποίοι αντιμετωπίζουν τις αναφυόμενες κρίσεις και προκλήσεις του καιρού τους, όντας μέτοχοι της αγιοπνευματικής εμπειρίας, φορείς της αυθεντικής και ζωντανής Παράδοσης και γνήσιοι εκφραστές της Αλήθειας.

Η ενασχόληση του Πατρολόγου περιλαμβάνει: α) την επισήμανση συγγραφέων και την έρευνα με αντικείμενο την εποχή τους, τη βιογραφία τους και τις περιστάσεις που τους οδήγησαν στη συγγραφή, β) τον εντοπισμό έργων, την απάντηση στο ερώτημα περί της γνησιότητάς τους, μεταγραφές και κριτικές εκδόσεις σωζόμενων χειρογράφων, την ιστοριοφιλολογική επεξεργασία και ανάλυση των κειμένων, γ) την κριτική αποτίμηση του βαθμού και του τρόπου συμβολής ενός συγκεκριμένου συγγραφέα στη δυναμική πορεία της πατερικής παράδοσης και του ρόλου που αυτός διαδραμάτισε στη διαμόρφωση του

πνευματικού κλίματος της εποχής του, και δ) τη θεολογική ερμηνεία του κειμένου ενός έργου και τη συναγωγή κατά τη διεργασία αυτής της έρευνας συμπερασμάτων, τα οποία είναι χρήσιμα στον κλάδο της Πατερικής Θεολογίας, αλλά και σε όλους τους άλλους κλάδους της θεολογικής επιστήμης, όπως στη Δογματική, στην Εκκλησιαστική Ιστορία, το Κανονικό Δίκαιο, την Ερμηνευτική, την Ομιλητική, την Ποιμαντική, τη Λειτουργική, την Ιστορία Δογμάτων, κ.ά. Πρώτος ο Ευσέβιος Καισαρείας, στο έργο του *Ἐκκλησιαστική Ιστορία*, προσεγγίζει και καταγράφει τη ζωή και το έργο των προγενέστερων αυτού εκκλησιαστικών συγγραφέων. Τον Ευσέβιο μιμήθηκαν οι ιστορικοί Γελάσιος

Θεοδώρικος της Πράγας, *Ο Ιερώνυμος κρατώντας το έργο του De viris illustribus* (περ. 1370), *Εθνική Πινακοθήκη Πράγας*

Καισαρείας, Φιλοσόργιος, Σωκράτης, Σωζομένος, Ευάγγριος Σχολαστικός, ο Πατριάρχης Μ. Φώτιος με το έργο του *Μυριόβιβλος*, στο οποίο περιλαμβάνονται 281 συγγραφείς, χριστιανοί και θύραθεν, καθώς και οι Βυζαντινοί χρονογράφοι. Αντίστοιχα, στη Δύση, συνέταξε παρόμοιο έργο ο Ιερώνυμος, ο οποίος περί το 392 συνέγραψε στη Βηθλεέμ, το *Περί ἐπιφανῶν ἀνδρῶν* (*De viris illustribus*, PL 23:601-720· BKM 23, κείμενο, μετάφραση, σχόλια Κ. Σιμάκη, Θεσσαλονίκη 1992). Το έργο τούτο αφορά 135 συγγραφείς. Τον Ιερώνυμο μιμήθηκε το 480 ο πρεσβύτερος Γεννάδιος στη Μασσαλία με το έργο του *Περί ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων* (*De scriptoribus ecclesiasticis*), το 615-618 ο Ισίδωρος Σεβίλλης με το έργο του *De viris illustribus*, και το 667 ο μαθητής του Ιλδεφόνος με ομότιτλο έργο του. Απουσιάζει κάτι αξιόλογο, μέχρι το 1110, χρονολογία δημοσίευσης του έργου του Sigebert με τίτλο

De scriptoribus ecclesiasticis. Στον ίδιο αιώνα ανήκουν και δύο ακόμη έργα, το *De luminaribus ecclesiae*, υπογραφόμενο από τον Honorius Augustodunensis, και το *De scriptoribus ecclesiasticis*, αγνώστου συγγραφέα. Στα τέλη του 15^{ου} αι. ο J. Trithemius εξέδωσε το *De scriptoribus ecclesiasticis*. Η έκδοση παρόμοιων έργων συνεχίστηκε και κατά την περίοδο της Αναγέννησης, αλλά κυρίως μετά τη Μεταρρύθμιση. Τότε, οι δύο αντίπαλες πλευρές, ρωμαιοκαθολικοί και προτεστάντες, επιδόθηκαν σε εκτεταμένες και σε βάθος πατρολογικές έρευνες αποσκοπώντας στην ανάδειξη της ορθότητας των δογμάτων τους και στη συμφωνία αυτών με τη διδασκαλία της αρχαίας Εκκλησίας. Ο Ιησούιτης R. Bellarmino εκδίδει στη Ρώμη το 1613 το *De scriptoribus ecclesiasticis*, στο οποίο απαντά ο λουθηρανός J. Gerhardt με σύγγραμμα που φέρει τον τίτλο *Patrologie*. Ο τίτλος αυτός εν τέλει καθιερώθηκε και απαντά στα περισσότερα πατρολογικά εγχειρίδια του 19^{ου} αι. και εξής. Η *Πατρολογία* του Gerhardt εκδόθηκε μετά τον θάνατό του (1653). Παρόμοια αντιρρητική προσέγγιση και πολεμική κατά των ρωμαιοκαθολικών δογμάτων είχαν και τα έργα των J. Hülsemann (*Patrologie*, 1672) και J.G. Olerius (*Abacus Patrologicus*, 1683). Οι δυτικοί θεολόγοι μπόρεσαν να δώσουν ώθηση στην πατρολογική έρευνα, επειδή ήσαν σε θέση να έλθουν σε επαφή και να αξιοποιήσουν τον τεράστιο πλούτο των χειρογράφων που φυλάσσονταν σε μεγάλες και ονομαστές βιβλιοθήκες της Εσπερίας, σε μια εποχή, όπου στην Ανατολή δεν υπήρχε ανάλογη δυνατότητα λόγω της οθωμανοκρατίας. Τον 17^ο αι. εμφανίζονται οι πρώτες συλλογές και εκδόσεις με έργα Πατέρων και εκκλησιαστικών συγγραφέων. Μνημονεύονται ενδεικτικά οι εξής: J.B. Cotelier, *Ecclesiae Graecae monumenta*, 3τ., Paris 1677-1686· L.A. Muratori, *Anecdota*, 4τ., Padua 1697-1713· L.E. Dupin, *Nouvelle bibliothèque des auteurs ecclésiastiques*, Paris 1686-1714· R. Ceillier, *Histoire générale des auters sacrès et ecclésiastiques*, 23τ., Paris 1729-1763· B. de Montfaucon, *Collectio nova*, 1706· A. Gallandi, *Bibliotheca veterum Patrum antiquiorumque scriptorum ecclesiasticorum*, 14τ., Venice 1765-1788· J. Mansi, *Sacrum conciliorum nova et amplissima collectio*, 1757 (η συλλογή ανατυπώθηκε μεταξύ των ετών

1899-1927)· E.B. Pusey, *Bibliotheca Patrum Ecclesiae Catholicae qui ante orientis et occidentis schisma floruerunt*, 10τ., Oxford 1838-1853· A. Mai, *Nova Patrum bibliotheca*, 8τ., Roma 1844-1871. Στα μέσα του 19^{ου} αι., εκδόθηκαν στο Παρίσι από τον αββά J.P. Migne δύο πολύτομες σειρές με έργα Λατίνων και Ελλήνων εκκλησιαστικών συγγραφέων. Η σειρά με τίτλο *Patrologiae cursus completus, Series Latina* (1844-1855), συντομογραφούμενη στη διεθνή βιβλιογραφία ως PL, περιέχει έργα της λατινικής γραμματείας από τους μεταποστολικούς χρόνους μέχρι το 1216. Αποτελείται από 221 τόμους με κείμενα και 4 τόμους με πίνακες. Η αντίστοιχη ελληνική σειρά με τίτλο *Patrologiae cursus completus, Series Graeca* (1857-1866), συντομογραφούμενη στη διεθνή βιβλιογραφία ως PG, απαρτίζεται από 161 τόμους, οι οποίοι περιέχουν έργα μέχρι το 1439. Η σειρά δεν περιλαμβάνει πίνακες. Το κενό αυτό αναπλήρωσαν ο Δωρόθεος Σχολάριος (Αθήνα 1979) και ο F. Cavallera (Paris 1912), εκδίδοντας ευρετήρια. Διασκευασμένη μετάφραση της κλειδας του F. Cavallera εξέδωσε το Β. Φανουργάκης (Αθήνα 2008). Αξιόλογες σειρές με κριτικά υπομνήματα σημαντικών πατρολογικών κειμένων είναι οι εξής: α) *Die Griechischen Schriftsteller der ersten drei Jahrhunderten* (εκδίδεται από την Πρωσική Ακαδημία, Berlin/Leipzig 1897 κ.ε.), β) *Patrologia Orientalis* (Paris 1904 κ.ε.), γ) Sch: *Sources Chrétiennes* (Paris 1941 κ.ε.), δ) CSCO: *Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium* (Paris 1903 κ.ε.), ε) CCSG: *Corpus Christianorum Series Graeca* (Turnhout) Leuven (1977 κ.ε.), στ) CCSL: *Corpus Christianorum Series Latina* (Turnhout/Paris 1953 κ.ε.), ζ) ΒΕΠΙΕΣ: *Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων* (Αθήνα 1955 κ.ε.), η) ΕΠΕ: *Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας* (Θεσσαλονίκη 1972 κ.ε.). Α.ΓΛΑ.

Βιβλιογραφία:

Altaner, B. - Stuiber, A., *Patrologie*, Βιέννη 1966. Burghardt, J.W. - Efromson P.D., "Patristic Studies", *New Catholic Encyclopedia* 10 (2003) 962-964. Drobner, H., "Patrologie, Patristik", *LThK* 7 (1998) 1473-1478. Hamman, A. - Leal, J., "Patrologia - Patristica", *Nuovo Dizionario Patristico e di Antichità Christiane* 3 (2008) 3967-3971. Μουτσούλας, Η., *Εισαγωγή εις την Πατρολογία*, Αθήνα 2009. Μπαλάνος, Δ., *Πατρολογία* (Οι εκκλησιαστικοί Πατέρες και συγγραφείς των οκτώ πρώτων αιώνων), Αθήνα 1930. Μπόνις, Κ., *Χριστιανική Γραμματεία, ήτοι φιλολογική και κριτική ιστορία των Πατέρων και*

εκκλησιαστικών συγγραφέων, τ. Α'. Οι λεγόμενοι Αποστολικοί Πατέρες, Αθήνα 1977. Mühlenberg, E., "Patristik", TRE 26 (1996) 97-106. Παπαδόπουλος, Στ., *Πατρολογία*, τ. Α', Αθήνα 2000. McGuckin, J.A., "Patristics", *The Westminster Handbook to Patristic Theology*, Westminster: John Knox 2004. McGuckin, J.A., "Patrology", *The Westminster Handbook to Patristic Theology*, Westminster: John Knox 2004. Quasten, J., *Patrology I. The beginnings of Patristic Literature*, Westminster, Maryland 1986. Τσάμης, Δ., *Εκκλησιαστική Γραμματολογία*, Θεσσαλονίκη 2001. Φούσκας, Κ., *Θέματα Πατρολογίας*, Αθήνα 1994. Χρήστου, Π., «Γραμματολογία, Χριστιανική», ΘΗΕ 4 (1964) 645-657. Χρήστου, Π., *Ελληνική Πατρολογία*, τ. Α', Θεσσαλονίκη 2004.

Πατρότητα. Πατρότητα είναι η ιδιότητα του πατέρα και η φυσική σχέση του πατέρα με τα παιδιά. Η παρουσία του πατέρα είναι απαραίτητη εξαρχώς για την ομαλή ψυχική και πνευματική ανάπτυξη του παιδιού, καθώς αποτελεί το φυσικό και συμβολικό πρόσωπο που κατευθύνει την ανάπτυξη της κοινωνικότητας των παιδιών σε ευρύτερες διαστάσεις. Αντίθετα, η απουσία του μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην κοινωνική και πνευματική ζωή του. Άλλωστε ο κλονισμός του συμβόλου του πατέρα συνδέεται άμεσα με τις αντικοινωνικές εκδηλώσεις των νέων που χαρακτηρίζουν την εποχή μας, αλλά και με τον επακόλουθο κλονισμό της σχέσεως τους με τον Θεό πατέρα (Γ. Μαντζαρίδης, *Χριστιανική Ηθική*, Θεσσαλονίκη: Πουρναράς 1995, σ. 346). Δυσκολία συχνά παρατηρείται για το ορφανό εκ πατρός τέκνο να προσδιορίσει τον κοινωνικό του ρόλο, αναζητώντας άλλοτε με επιτυχία, αλλά συχνότερα ανεπιτυχώς, σε άλλα πρόσωπα το πρότυπο του εκλιπόντος πατρός του, συνήθως σε συγγενικά πρόσωπα, παππούδες, θείους, αλλά και σε παιδαγωγούς, καθηγητές κ.α. Βέβαια, σε περιπτώσεις ορφάνιας οι συγγενικές οικογένειες συνήθως αναλαμβάνουν την ανατροφή των ορφανών και σπανιότερα τα παιδιά καταλήγουν σε ιδρύματα.

Κάποιοι γίνονται πατέρες ενός μόνου παιδιού με μοναδικό λόγο να έχουν κληρονόμο ή ν' αποφύγουν το στίγμα του άτεκνου ή του ανίκανου βιολογικά να γίνει πατέρας. Ο ψυχίατρος Φρανκ Πίτμαν υποστήριξε ότι κάθε άνδρας μπορεί να κάνει παιδί, αλλά μόνον ένας αληθινός άνδρας μπορεί να το αναθρέψει. Η πατρότητα έχει αμφισβητηθεί σε μέγιστο βαθμό με την εφαρμογή των νέων τεχνικών της υποβοηθούμενης αναπαραγωγής και της κλωνοποίησης που δεν απαιτείται σπέρμα. Είναι επικτό, άλλος άνδρας να είναι ο γενετικός

πατέρας που προσφέρει τον ανδρικό γαμέτι, δηλαδή το σπέρμα, κι άλλος άνδρας ο κοινωνικός πατέρας, ο οποίος θα αναθρέψει και θα μεγαλώσει το παιδί. Συνεπώς, δεν έχει σημασία η ανδρική συμμετοχή στη διαδικασία της αναπαραγωγής, αλλά η κοινωνική συμμετοχή και προσφορά του άνδρα, ως πατέρα στο πλαίσιο της οικογένειας.

Η πατρότητα από θεολογική άποψη.

Όμως τι γίνεται στην περίπτωση όπου ο Θεός ή η φύση γι' άλλους, αρνείται να κάνει έναν άνδρα, πατέρα; Το συγκεκριμένο σημείο χρειάζεται προσοχή διότι η έννοια της πατρότητας, κυρίως από θεολογική άποψη, όχι από νομική ή ιατρική, έχει ευρύτερη σημασία. Διότι, από ιατρική ή νομική άποψη, ένας άνδρας γίνεται ή δεν γίνεται πατέρας με αντικειμενικά κριτήρια, δηλαδή όταν αποκτά παιδιά. Όμως από θεολογική, όσο και κοινωνική άποψη, η πατρότητα αποτελεί σχετικό κι όχι απόλυτο μέγεθος.

Η έννοια του κοινού Δημιουργού Θεού Πατέρα για όλους τους ανθρώπους, δείχνει την πνευματική διάσταση και αδελφοσύνη του ανθρωπίνου γένους. Παππούδες, γιαγιάδες, πατεράδες και μητέρες, παιδιά, όλοι είμαστε αδέρφια αφού έχουμε κοινό πατέρα. Η βιολογική συγγένεια των ανθρώπων υποχωρεί μπροστά στην πνευματική διάσταση της πατρότητας του Θεού και υιότητας του ανθρώπου.

Ο χαρακτηρισμός του Θεού ως Πατέρα είναι γνωστός στον ελληνικό κόσμο, αλλά ενώ σ' αυτόν η πατρότητα του Θεού εκφράζει κάποια φυσική συγγένεια μεταξύ Θεού και ανθρωπότητας, στην Αγία Γραφή έχει έννοια περισσότερο ιστορική και στη συνέχεια υπαρξιακή: ο Θεός εκλέγει τον ισραηλιτικό λαό σαν δικό του λαό κι αυτός οφείλει σαν παιδί απόλυτη υπακοή στον Πατέρα, η οποία συγκεκριμενοποιείται στην πιστή τήρηση των εντολών του. Η πατρότητα του Θεού για όλη την ανθρωπότητα και για τον καθένα ξεχωριστά αποκαλύπτεται κυρίως με το πρόσωπο και το έργο του Χριστού, ο οποίος εγκαινιάζει μια νέα οικογενειακή σχέση ανθρώπων με τον Θεό (Ιωάννης Καραβιδόπουλος, *Επιστολές Παύλου*, Θεσσαλονίκη 1981, σ. 70). Σ' αυτήν οι πιστοί αισθάνονται «αδελφοί εν Χριστώ» και «υιοί Θεού», που μπορούν με παρηγορία να απευθύνονται στον Θεό και να τον ονομάζουν «αββά», χρησιμοποιώντας μια λέξη που εκφράζει

την οικειότητα του μικρού παιδιού, το οποίο μόλις μαθαίνει να ομιλεί, έτσι προσφωνεί τον πατέρα του στον ιουδαϊκό κόσμο. Ο Χριστός φανερώνει στους ανθρώπους ότι ο καθένας μπορεί να αισθάνεται το Θεό ως Πατέρα δικό του και να τον αποκαλεί «αββά», γι' αυτό και διδάσκει τη γνωστή προσευχή, το «Πάτερ ημών» (Μτ 6:9-13 και Λκ 11:2-4). Από τον Πατέρα λοιπόν μόνον αγάπη μπορεί να πηγάζει για τα παιδιά του και αυτή δηλώνεται με τις λέξεις «χάρις» και «ειρήνη» (Εφ 1:2: «χάρις υμῖν και ειρήνη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν»).

Στην Α' Προς Θεσσαλονικείς επιστολή του (3:11). ο απόστολος Παύλος αναφέρει «αὐτὸς δὲ ὁ Θεὸς και πατὴρ ἡμῶν και ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς κατευθύνει τὴν ὁδὸν ἡμῶν πρὸς ὑμᾶς», δίνοντας ξεχωριστή θέση για την προσφώνηση του Θεού ως πατέρα. Η πατρότητα του Θεού έχει σωτηριολογική αφετηρία και προοπτική και κατανοείται μόνο χριστολογικά. Ο Θεός, δηλαδή, ως πατέρας του Ιησού Χριστού γίνεται και πατέρας όλων των πιστών, έτσι η πατρότητα αυτή προϋποθέτει τη μυστική-μυστηριακή ένωση του πιστού με τον Υιό (Ιωάννης Γαλάνης, *Η Α' επιστολή του Απ. Παύλου προς Θεσσαλονικείς*, Θεσσαλονίκη 1985, σ. 226). Στην περίπτωση της προσευχής του πιστού προς τον Θεό Πατέρα, είναι καλό να παραλληλίζεται το παιδικό φρόνημα, όπου με απλότητα και εμπιστοσύνη το παιδί ζητά από τον πατέρα του τα αιτήματά του. Και όπως το παιδί μπορεί να ζητά από τον πατέρα του οτιδήποτε, έτσι και ο πιστός μπορεί να ζητά από τον Θεό τα πάντα. Αλλά όπως πάλι η αγάπη του πατέρα προς το παιδί εκδηλώνεται όχι μόνο με την ικανοποίηση αλλά και με τη μη ικανοποίηση των αιτημάτων του, έτσι και η αγάπη του Θεού προς τον άνθρωπο εκφράζεται όχι μόνο με την εκπλήρωση, αλλά και με τη μη εκπλήρωση των αιτημάτων του προς το συμφέρον του. Ακόμα και οι διάφορες δοκιμασίες, αρρώστιες, αποτυχίες, δυσκολίες έχουν παιδευτικό χαρακτήρα για να γίνουμε καλύτεροι. Ο Θεός δεν είναι τιμωρός, αλλά αποβλέπει στη σωτηρία της ψυχής μας. Το ίδιο και οι γονείς προς τα παιδιά τους: να μην επιβάλλουν τιμωρίες που προσβάλλουν την προσωπικότητα, μειώνουν και καταρρακώνουν και απογοητεύουν τα παιδιά τους, αλλά που θα τα οδηγήσουν στην καλύτερευση του χαρακτήρα τους, στη θεμελίωση αρχών και αξιών.

Αν λοιπόν το παιδί οφείλει να δέχεται την κρίση του πατέρα του, που μπορεί να βλέπει τα πράγματα ωριμότερα, πολύ περισσότερο ο άνθρωπος οφείλει να δέχεται την κρίση του παντογνώστη Θεού Πατέρα που γνωρίζει καλύτερα από αυτόν το συμφέρον του.

Η πατρότητα που αναφέρεται στον Θεό Πατέρα έχει σωτηριολογικό χαρακτήρα στην πνευματική ζωή, ενώ αρκετοί αναφέρουν τα αρνητικά της σημερινής κοινωνικής κατάστασης για την πατρότητα με το πρότυπο του αυστηρού, αδιάφορου και πολλές φορές στυγνού πατέρα, που εμφανίζεται στις σημερινές κοινωνίες. Συνεπώς, οι πατεράδες μπορούν να αντλούν από το πρότυπο της πατρότητας που αποκάλυψε ο Ιησούς Χριστός μας για τον Θεό Πατέρα, ο οποίος είναι εύσπλαχνος, στοργικός, συγχωρητικός, φροντίζει για όλα, προνοεί, θυσιάζεται. Έτσι βιώνεται η πατρότητα με αγάπη, χάρη και ειρήνη, όπως όλοι προσδοκούν από τον Θεό Πατέρα, συμπεραίνοντας ότι όλοι έχουν ως πρότυπο και μοντέλο πατέρα προς μίμηση, αρκεί η πνευματικότερη αναζήτηση της έννοιας και του ρόλου της πατρότητας. Β.ΦΑΝ.

Βιβλιογραφία:

Φανάρας, Βασίλειος, «Πατέρας και πατρότητα», *Κοινωνία*, τχ. 1 (Ιαν-Μάρτ. 2004) 74-78.

Πατρών μητρόπολη. Μητρόπολη της Εκκλησίας της Ελλάδος, με συνεχή ιστορία από την εποχή της ίδρυσής της ως σήμερα: από μια άποψη η ιστορία της αποτελεί επιτομή της ιστορίας της Ελλάδας αλλά και της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

Ιστορικά στοιχεία. Οι απαρχές της τοπικής Εκκλησίας της Πάτρας συνδέονται με την άφιξη στην πόλη του Αποστόλου Ανδρέα, το κήρυγμά του και την αποστολική διακονία του. Ο Πρωτόκλητος των Αποστόλων θεμελίωσε την Αποστολική Εκκλησία της πόλης και προ του μαρτυρίου του χειροτόνησε τον άγιο ιερομάρτυρα Στρατοκλή ως πρώτο επίσκοπό της (περ. 64). Κατά την παράδοση, ο επίσκοπος Στρατοκλής φρόντισε για την ανέγερση του ναού της Του Θεού Σοφίας επί της ακροπόλεως των Πατρών καθώς και του ναού του Αποστόλου Ανδρέα.

Επισκοπή Πατρών (64-732). Κατά την προβυζαντινή και την πρωτοβυζαντινή περίοδο, η Πάτρα αποτελεί επισκοπή. Για τους δύο πρώτους αιώνες από